

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

שיר שהיו הלויים אומרים במקדש

(ל"א א') תניא: רבי יהודה אומר משום רבי עקיבא:

בראשון מה היו אומרים? "לְדָוֶד מְזֻמֹּר) לְה' הָאֲרָץ וּמְלוֹאָהָ (תִּבְלֵ וַיִּשְׁבֵי בָהּ)", על שם שקנה (שמים וארץ) והקנה (תבל ליושבי בה) ושליט בעולמו (יחיד, שלא נבראו המלאכים עד יום שני).

בשני מה היו אומרים? "גְּדוֹל ה' וּמְהֻלָּל מְאֹד (בְּעֵיר אֱלֹהֵינוּ הֵר קִדְשׁוֹ)", על שם שחילק מעשיו (הבדיל רקיע בין עליונים לתחתונים, ונתעלה וישב במרום) ומלך עליהן.

בשלישי היו אומרים, "מְזֻמֹּר לְאֶסְף) אֱלֹהִים נִצָּב בְּעֵדֹת אֵל (בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט)", על שם שגילה ארץ (מקום מצב עדתו) בחכמתו, והכין תבל לעדתו.

ברביעי היו אומרים, "אֵל נְקֻמֹת ה' (אֵל נְקֻמֹת הוֹפִיעַ)", על שם שברא חמה ולבנה, ועתיד ליפרע מעובדיהן.

בחמישי היו אומרים "הֲרַנִּינוּ לְאֱלֹהִים עוֹזְנֵנוּ (הֲרִיעוּ לְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב)", על שם שברא עופות ודגים לשבח לשמו.¹

בששי היו אומרים "ה' מְלֶךְ גְּאוֹת לְבָשׁ (לְבַשׁ ה' עַז הַתְּאֵזֵר אִף תִּכּוֹן תִּבְלֵ בַל תִּמּוֹט)", על שם שגמר מלאכתו, ומלך עליהן.

בשביעי היו אומרים "מְזֻמֹּר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת", ליום שכולו שבת.²

אמר רבי נחמיה: מה ראו חכמים לחלק בין הפרקים הללו?³ אלא: בראשון, שקנה והקנה ושליט בעולמו. בשני, שחילק מעשיו ומלך עליהם. בשלישי, שגילה ארץ בחכמתו והכין תבל לעדתו. ברביעי, שברא חמה ולבנה ועתיד ליפרע מעובדיהן. בחמישי, שברא עופות ודגים לשבח לשמו. בששי, שגמר מלאכתו ומלך עליהם. בשביעי, על שם ששבת.

וקמיפלגי בדרב קטינא.⁴ דאמר רב קטינא: שיתא אלפי שני הוה עלמא וחד חרוב, שנאמר⁵ "וַיִּנְשָׁב ה' לְבָדוּ בְיוֹם הַהוּא".

אביי אמר: תרי חרוב, שנאמר⁶ "יַחֲזִינוּ מִיָּמִים".

במוספי דשבתא מה היו אומרים?

אמר רב ענן בר רבא אמר רב: הזי"ו ל"ך.⁷

¹ כשאדם רואה עופות משונים זה מזה, נותן שבח למי שבראם. רש"י.

² שעתיד העולם להיות חרב, ואין אדם, וכל המלאכות שובתות, על אותו יום אומרים שיר של שבת.

³ שכל ששת ימים נאמרין הפרקים הללו על שם שעבר, ושל שבת על שם להבא? רש"י.

⁴ רבי נחמיה לית ליה דרב קטינא אלא דאביי, הלכך ליכא למימר על שם יום אחד שכולו שבת, דהא תרי נינהו. רש"י.

⁵ ישעיהו ב, יא.

⁶ הושע ו, ב.

⁷ פרשת שירת האזינו חולקים אותה לששה פרקים: הראשון, האזינו. השני, זְכוֹר יְמוֹת עוֹלָם. השלישי, יִרְפָּהוּ עַל בְּמַתִּי אֲרָץ. הרביעי,

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

ואמר רב חנן בר רבא אמר רב: כדרך שחלוקים כאן, כך חלוקין בבית הכנסת.⁸

במנחתא דשבתא מה היו אומרים?

אמר רבי יוחנן: אז ישיר (שירת הים עד מי כמוכה), ומי כמוך (עד סוף השירה), ואז ישיר?⁹

איבעיא להו: הני כולהו בחד שבתא אמרי להו (הלויים),¹⁰ או דלמא כל שבתא ושבתא אמרי חד (כל פרק ופרק, לשבת אחת פרק אחד)?

תא שמע, דתניא: אמר רבי יוסי: עד שהראשונה (שירת המוספין) אומרת אחת, שניה (שירת המנחה של תמיד הערביים) חוזרת שתיים.¹¹ שמע מינה: כל שבתא ושבתא אמרי חד, שמע מינה.

שיטות הראשונים

אמירת שיר של יום במנחה: כתב הטור בשם רב עמרם גאון, שבערב אחר שגומרין תפלת ערבית נוהגין לומר פיטום הקטורת. שאומרים אותו זכר למקדש, וקטורת היה גם בערב. אבל השיר שהיו אומרים במקדש, אין לומר בערב, שלא היו אומרים אותו במקדש בערב.¹²

הזי"ו ל"ך: רש"י פירש, 'האזינו' 'זכור' 'ירכבהו' 'וירא' 'לולי' 'כי ידין'. וכתבו תוספות שכן כתוב בספרים, ושכן המנהג. ובמסכת סופרים כתיב 'וישמן' 'לו חכמו'. ורבינו חננאל פירש, 'וירא' 'לו חכמו'. והטור כתב בשם רב פלטוי גאון, 'וירא', 'לו חכמו', 'כי אשא', וכן דעת רי"ף, רא"ש, ורמב"ם. וכן פסק השו"ע.¹³

כדרך שחלוקים כאן, כך חלוקין בבית הכנסת: כתב הרמב"ם, "כָּל הַעוֹלָה לְקִרְוֹת בְּתוֹרָה - פּוֹתַח בְּדָבָר טוֹב, וְחוֹתֵם בְּדָבָר טוֹב. אֲבָל בְּפִרְשֵׁת הָאֲזִינוּ: הָרֵאשׁוֹן קוֹרֵא עַד "זָכַר יְמוֹת עוֹלָם", וְהַשֵּׁנִי מִתְחִיל מִ"זָכַר יְמוֹת עוֹלָם" עַד "יִרְפְּבֵהוּ" ... וְלָמָּה פּוֹסְקִין בָּהּ בְּעֵינֵינוּ אֵלּוּ? מִפְּנֵי שֶׁהִיא תוֹכְחָה, כְּדִי שִׁיחְזְרוּ הָעַם בְּתִשׁוּבָה".¹⁴

חלוקת הקוראים בתורה בשני וחמישי ושבת במנחה: כתב המרדכי, שמדברי הרי"ף משמע שבמנחה בשבת וביום שני

וְיִרְאֵהוּ וַיִּנְאָץ. עַד כֵּן שִׁישָׁה פְּסוּקִים לְפָרֵק, וּמִכֵּן וְאֵילָךְ שְׁמוֹנֵה פְּסוּקִים לְפָרֵק. הַחֲמִישִׁי, לִוְלֵי כַּעַס אֹיֵב אֶגּוֹר. הַשִּׁישִׁי, כִּי יִדִּין ה' עִמּוֹ. רש"י. ור' להלן.

⁸ כך קוראין אותה ששה הקוראין בספר תורה, והשביעי קורא מן השירה ולהלן. רש"י.

⁹ ישראל, ד"עלי באר" (במדבר, פר' חוקת, כא).

¹⁰ והיו חולקים הפרקים בנעימת הקול להפסיק, ובמחלפות כלי שיר ובתקיעת חצוצרות. רש"י.

¹¹ דהתם שית פירקי, והכא תלתא: האזינו בשבת אחת, זכור בשבת שניה, וכן כולם. רש"י.

¹² והקשה הפרישה (או"ח קלג, ס"ק ט) מהמשנה לעיל, שם מבואר שגם בתמיד של בין הערביים היו אומרים השיר, כמו בתמיד של שחר! עיי"ש. מקורות: טור (או"ח קלג; או"ח רלז).

¹³ או"ח תכחה. וכתב המשנ"ב (ס"ק יג), שיש פוסקים שסוברין דתיבת ל"ך מרמז על 'לולי כעס' וגו', 'כי ידין' וגו', ושכן נוהגים במדינתנו. מקורות: מסכת סופרים (יב,ח). תוספות (ד"ה הזי"ו). רי"ף (מגילה, יב א בדפיו). רמב"ם (הל' תפילה יג,ה). רא"ש (מגילה, פ"ג ס' ב).

¹⁴ מקורות: רמב"ם (הל' תפילה יג,ה).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות השי"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

וחמישי קורין הז", ובשבת מוסיפין ול"ך; ואנו אין מנהגינו כן, אלא בשבת (בלבד) הז"ו ל"ך. והשו"ע פסק כרי"ף.
והרמ"א פסק כמרדכי.¹⁵

במנחתא דשבתא מה היו אומרים: בגמרא מבואר שאומרים שירת הים עד 'מי כמוכה', ו'מי כמוכה' (עד סוף השירה), ו'אז
ישיר ישראל', ד"עלי באר". והרמב"ם כתב "ובמנחה שלשבת אומרים" "אז ישיר משה" ו"מי כמוכה". וכן כתב הסמ"ג.
והשמיטו השירה שב'חוקת'.¹⁶

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות ראש חודש, סימן תכח)

ה. פְּרֻשֵׁת הָאֲזִינוּ, מְחַלְקֵין פְּרֻשֵׁי תִּיהָ כְּדָרְךָ שֶׁהֵיוּ מְחַלְקֵין אוֹתָהּ בְּמִקְדָּשׁ, שֶׁהֵיוּ קוֹרֵין הַשִּׁירָה פְּעַם אַחַת לְשִׁשֶּׁת יָמֵי
הַשָּׁבוּעַ.¹⁷ וְסִימָן: הַזִּי"ו לָךְ, הָאֲזִינוּ, זָכַר, יִרְכָּיְהוּ, וְיִרְא, לוֹ חֲכָמוֹ, כִּי אֶשָּׂא אֶל שְׁמַיִם עַד סוֹף הַשִּׁירָה, וְהַשְּׁבִיעֵי קוֹרְא
מִסוֹף הַשִּׁירָה עַד סוֹף הַפְּרָשָׁה. הַגָּה: וְדוֹקָא בְּשִׁבְתָּ מְחַלְקֵין הַפְּרָשִׁיּוֹת, אֲבָל בְּמִנְחָה בְּשִׁבְתָּ וּב' וְה', אֵין לְחוּשׁ (מְרַדְכֵי פֶּרֶק הַקּוֹרְא
עוֹמֵד).

תקנות נוספות של רבן יוחנן בן זכאי

(ל"א ב') **משנה:** אמר רבי יהושע בן קרחה: ועוד זאת התקין רבן יוחנן בן זכאי (בעניין קידוש החודש), שאפילו ראש
בית דין בכל מקום (שנצרך לפרוש ממקום הוועד למקום אחר¹⁸), שלא יהו העדים הולכין (צריכים ללכת אחריו) אלא
למקום הוועד (של ישיבה ילכו, וסנהדרין יקדשוהו בלא ראש בית דין).

ההיא איתתא דאזמנוה לדינא קמיה דאמימר בנהרדעי. אזל אמימר למחוזא, ולא אזלה בתריה. כתב פתיחא
(שטר נידוי) עילוה.

אמר ליה רב אשי לאמימר: והא אנן **תנן:** אפילו ראש בית דין בכל מקום, שלא יהו העדים הולכין אלא למקום
הוועד!

אמר ליה: הני מילי לעניין עדות החודש, דאם כן (אם אתה מטריחן) נמצאת מכשילן לעתיד לבוא. אבל הכא
"וְעֵבֶד לְוָה לְאִישׁ מְלֹוָה".¹⁹

¹⁵ או"ח תכח.ה. הב"י הביא דברי המרדכי, וכתב, שהמנהג היום כדברי האלפסי. וכן בשו"ע סתם דבריו. וכן פסק הפרי חדש כדבריו.
מקורות: מרדכי (מגילה, סי' תתה).

¹⁶ ונשאר הלחם משנה בצ"ע, ועיי"ש. מקורות: רמב"ם (הל' תמידין ו,ט). סמ"ג (עשין קצב).

¹⁷ המשנ"ב (ס"ק יב) כתב, והיו מחלקין אותה לששה חלקים לששת ימי המעשה. וצ"ב כוונתו. וב'כף החיים' (אות כט) כתב, שהוא
טעות סופר, וצריך לומר פעם אחת לשש שבתות. והיינו, שבכל שבת קורין פרק אחד, 'האזינו' בשבת ראשונה, 'זכור' בשבת שניה
וכו', כמבואר בש"ס (ראש השנה ל"א א'), ובפירוש רש"י ור"ח שם. וכן כתב בספר החינוך (מצוה תג, בסופו).

¹⁸ שהרי עיקר החדש תלויה בו, כדתנן בפרקין דלעיל (אם אינן מכירין, כ"ד א'): ראש בית דין אומר מקודש, וילפינן מקראי. רש"י.

¹⁹ משלי כב,ז.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

תנו רבנן: אין כהנים רשאים לעלות בסנדליהן לדוכן. וזו אחד מתשע תקנות שהתקין רבן יוחנן בן זכאי.²⁰

שיטות הראשונים

ראש בית דין אינו נמצא, האם צריך לילך אחריו: בגמרא מבואר שבקידוש החודש, אין צריכים העדים לילך אחריו, אלא ילכו למקום הועד. ודעת אמימר שלעניין הלוואה, חייב הלווה ללכת אחרי ראש בית הדין. והרי"ף, רא"ש, ורמב"ם השמיטו הדין. וכן השמיטו השו"ע. ואילו הרמ"א כתב שאם הלך הבית דין למקום אחר, צריך לילך אחריו.²¹

בית דין שהזמין לדין, והלך למקום אחר: בסוגיא מבואר שאם בית דין הזמינו פלוני לבוא לפניו לדין, ואירעה סיבה שהלכו, צריך לילך אחריהם. ואם לא כן, בית דין לאלתר כותבים לו שטר פתיחה. והמאירי כתב שבכי האי גוונא אינו חייב לילך אחריהם.²² אלא מדובר שהזמינוהו בית הדין לדון בפני בית דין אחר, גדול מהם, והתברר שאותו בית דין הלך למקום אחר.²³

שולחן ערוך

(חו"מ, הלכות דיינים, סימן יא)

א. ... הגה: הלך הבית דין למקום אחר, צריך לילך אחריהם; ואם לא הלך, מנדין אותו. (בית יוסף)...

(חו"מ, הלכות דיינים, סימן יד)

א. שנים שנתעצמו בדין, זה אומר: נדון כאן, וזה אומר: נעלה לבית דין הגדול, כופין אותו ודן בעירו... במה דברים אמורים? בשאר הדינים שזה טוען וזה טוען, או כשאומר המלוה: נדון כאן, והלוה אומר: נלך לבית דין הגדול. אבל אם אמר המלוה: נלך לבית דין הגדול, כופין את הלוה ועולה עמו. וכן אם טען זה שהזיקו או גזלו, ורצה הטוען לעלות, כופין בית דין שבעירו את הנטען לעלות עמו, וכן כל כיוצא בזה...

²⁰ פרטי דין זה יתבארו, אם ירצה ה', ובלנ"ד, במקומו, סוטה מ' א'.

²¹ וגם דבריו קשים, שכן נראה שמדובר במקרה שכל בית הדין הלך, ולא נשאר בית דין אחר בעיר. ואילו בסוגיין משמע דאף שיש בית דין בעיר, אלא שהראש בית דין הלך למקום אחר, כותבין פתיחה, דהא מסתמא נשאר בית דין בנהרדעא כשהלך אמימר למחוזא. וראה מש"כ בזה 'שער משפט' (חו"מ יא, ס"ק ב).

²² ובית הדין אינם יכולים לכתוב עליו שטר פתיחה, עד שיזמינוהו פעם אחרת למקום שהם בו.

²³ שהועידו לו יום מסוים ללכת למקום מסוים, שהיו סבורים ששם יוכל למצוא את אותו בית דין גדול. בכזה מקרה היה צריך לדעת שאילו ידעו שבית דין זה הלך למקום אחר, היו מזמנים אותו לשם.